

Biblia

Keletkezés: A Kr. e. 2. évezredtől Kr. u. 100 körül tartott az egyes részek megírása, és a végleges formája között évszázadok is elteltek. Egyes műveket elfogadtak, másokat kihagytak ~ kanonizálás (kánon=mérték), így vált egységes alkotássá, az összeállításánál vallási szempontok alapján döntöttek (Niceában lett egységes könyv Kr. u. 325-ben a zsinaton). Először az Ószövetséget fordították görög nyelvre (Septuaginta), majd a két részt (Ó- és Újszövetség) Szent Jeromos kapcsolta össze, és fordította latin nyelvre Kr. u. 390-405 között Betlehemben Vulgata címen.

Műfaj: minden irodalmi műfaj kezdeti formáira találhatunk benne példát: himnusz, ima, elbeszélés, példázat. .. stb.

Cím: a görög eredetű "biblion" szóból ered, többes számú alak, jelentése: iratok, könyvek - ezért Szentírásnak is nevezik.

Jelentősége: a zsidó vallás és a kereszténység szent könyve, az ókori kultúra legjelentősebb alkotása, amely befolyásolta későbbi korok gondolkodásmódját, kultúráját, napjainkban is érezhető hatása.

Szerkezete: két nagy részből, 66 könyvből áll:

Ószövetség = 39 könyvből

Újszövetség = 27 könyvből

I. Ószövetség

Keletkezés: ősi zsidó írásokból állították össze kb. Kr. e. 1200-tól Kr. e. 200-ig jöttek létre ezek a könyvek.

Műfaj: változatos: krónikák, elbeszélések, himnuszok

Cím: Isten a kiválasztott nép őseivel, Ábrahámmal, Izsákkal, Jákobbal szövetséget kötött, innen az elnevezés.

Téma: vallási és világi tartalmú műveket is tartalmaz, pl.: történelmi (Királyok könyve), tanítói, prófétai (Jónás könyve) könyveket.

Újdonsága: monoteizmus (egyisten hit)

Nyelve: héber, arámi

Szerkezete:

1.rész:

1-5.könyv – Tóra(törvény, tan) Kr. e. 5. század, a hagyomány Mózesnek tulajdonítja, erkölcsi, vallási, társadalmi törvényeket tartalmaz. A világ teremtésétől a zsidó nép honfoglalásáig mutatja be az eseményeket. Legjelentősebb részei: Genesis = a világ és ember teremtése (7 nap), az első bűn, Káin és Ábel- a testvérgyilkosság, a vízözön (Noé), József története, a 10parancsolat.

2. rész:

18 könyvet tartalmaz - "Szent iratok", történeti könyveknek is nevezik, mert a zsidó nép történetét foglalják össze a honfoglalástól kezdődően, de epizódokat is tartalmaznak.

pl. Dávid és Góliát, Sámson története

5 tekercs van benne:

- Énekek éneke
- Ruth könyve
- Siralmak könyve
- Prédikátorok könyve
- Eszter könyve

A tekercek előtt található még pl.

- Zsoltárok könyve
- Példabeszédek könyve
- Bölcsességek könyve

3. rész:

16 könyvből áll a **próféták könyve** (próféta = Isten szavait magyarázza, hirdeti), terjedelmük alapján megkülönböztetünk 4 nagyprófétát Ézsaiás és Dániel, Jeremiás, Ezékiel és tizenkét kisprófétát, pl.: Zakariás, Habakuk, Jónás (cethal, Ninive) ... stb.

Jónás könyve

Egy prófétáról, Jónásról szóló történet. Tulajdonképpen egy tanító célzatú elbeszélés, egy történetet mutat be, Jónás életének egy kalandját novellisztikus jellegűen (idővezetése lineáris). Ebben a tanulságos történetben Jónás próféta nem akarja elvállalni a rá bízott feladatot: el kell mennie a bűnös városba, Ninivébe, ahol Isten ígését kell hirdetni. De az Úr mindenhol utoléri és végül Jónás beteljesíti sorsát.

Üzenete:

- Az egyetemes jóság, amely a pogányokra is kiterjed
- Isten szeretete mindenkié
- a próféta Isten szeretetének eszköze

Példázat: rövid, tanító célzatú elbeszélés, amely erkölcsi tanulságot tartalmaz. Jelképes kifejezőmódja miatt több értelmezési lehetősége is lehet.

II. Újszövetség

Keletkezés: a Kr. u. 1-2. században keletkezhetett, szerzői az apostolok (Jézus 12 tanítványát nevezték így, később pedig a keresztény hit első terjesztőit).

Műfajai: evangélium, parabola, példabeszéd ... stb.

Cím: Az emberek megszegték az Ószövetségben említett törvényeket (Jeremiás próféta új szövetségről ír), ezt Isten Jézus Krisztus által köttette, Jézus (Istenfia) halálával megváltja az emberiséget.

Nyelve: görög

Téma: Jézus élete, az apostolok tettei, látomás a világ végéről

Szerkezet:

1. rész:

A négy evangéliumot tartalmazza (evangélium=örömhír), amelyek Jézus életének történetét mondják el. Örömhír: Jézusnak az üdvösséget, az apostolok számára Jézus életét jelentette.

Szünoptikusok (együttlátók):

Márk evangéliuma - a legkorábbi és legrövidebb

Máté evangéliuma - bővebb

Lukács evangéliuma - részletes

Ők Jézus életét, születését, tanításait, keresztre feszítését, kínhalálát és feltámadását beszélik el.

János evangéliuma eltérő, nála Jézus Isten embert öltött alakja.

Ismertebb részletek: A hegyi beszéd (boldogmondások), A tékozló fiú (Jézus valószínűleg i. e. 7-ben született Betlehemben).

2. rész:

Apostolok cselekedetei, a kereszténység első évtizedeinek története.

3. rész:

Az apostolok 21 levele, 14 Pál nevéhez fűződik (keresztényellenes volt, de találkozott a feltámadt Jézussal és követője lett ~ pálfordulás).

4. rész:

Jelenések könyve (Apokalipszis). Látomások arról, hogy a keresztényüldözések ellenére fennmarad Krisztus egyháza, megvalósul Isten országa.

Jézus váltsága: szent életével és ártatlan halálával megszerezte az emberek számára a bűnbocsánatot és az örök életet.

Fordítások: az Újszövetséget Sylvester János (1541) fordította magyarra, a teljes Bibliát Károli Gáspár (Vizsoly, 1590).

A tékozló fiú

Az evangéliumok többféle ószövetségi műfajt olvasztottak magukba, legjellemzőbb közülük a példázat. A tékozló fiú példázata Lukács evangéliumában olvasható. A mű a pogány olvasókat próbálja meggyőzni Isten irgalmasságáról. Története két testvérrel szól: az idősebbik egy rendes kötelességtudó fiú, a kisebb pedig egy léha vagyont elszóró fiú. Miután minden vagyona kifolyt kezéből és már a disznók közé jutott visszamegy apjához bocsánatkérően, és apja megbocsájt neki. A legjobb ruhát adja rá és hatalmas ünnepséget rendez számára.

15. tétel

Üzenete: Isten mindenkinek megbocsát, és a bűnös embereket is ugyanúgy szereti.

Utóélet: A művészeti ágak mindegyikében érezhető a Biblia hatása:

- zene - Handel oratóriumai, Bach passiói, Kodály Zoltán, Durkó Zsolt Mózesről szóló operája
- szobrászat - Michelangelo: Piéta, Dávid
- festészet - Leonardo: Utolsó vacsora, Munkácsy Mihály :Ecce homo
- irodalom - Madách Imre: Az ember tragédiája, Babits Mihály : Jónás könyve, József Attila: Betlehemi királyok